

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Anja Lazar

Strah pred izgubo zaposlitve

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Anja Lazar

Mentor: doc. dr. Mitja Hafner - Fink

Strah pred izgubo zaposlitve

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

Zahvala

Hvala mentorju, doc. dr. Mitji Hafner–Finku, za vso njegovo prijaznost, pomoč in potrpežljivost ter za vse koristne nasvete pri izdelavi diplomske naloge.

Hvala staršem, ki so mi s finančno pomočjo omogočili študij, mi stali ob strani in me spodbujali, še posebej v času izdelave diplomske naloge. Hvala tudi Matjažu za vso spodbudo in energijo, ki sem jo pri izdelavi diplome močno potrebovala.

STRAH PRED IZGUBO ZAPOSLOTITVE

Delo predstavlja največjo človekovo aktivnost. Delati moramo, če želimo živeti in preživeti. Delo pa je lahko plačano ali neplačano. Neplačano delo je tisto delo, ki ga povezujemo z družino in domom, kamor bi uvrstili hišna opravila, vzgojo otrok,... Plačano delo, je delo v obliki zaposlitve, za katerega dobimo plačilo. Ljudje se sami odločamo za svoj poklic, in tako s prvo zaposlitvijo vstopimo na trg delovne sile. Z vstopom na trg delovne sile pa ne smemo izključiti možnosti brezposelnosti. Brezposelnost lahko doleti vsakogar, kako pa se nanjo odzovemo pa je odvisno od vsakega posameznika. Nekateri lahko izgubijo samozavest, doživijo psihične travme, zapadejo v depresijo, medtem ko drugi v brezposelnosti vidijo nove možnosti za zaposlitev in jih to stanje niti ne prizadene. Ljudje imamo v sebi mnogo strahov, med najpomembnejše spada ravno strah pred izgubo zaposlitve. Kateri dejavniki vplivajo nanj ter na katerem mestu se v primerjavi z ostalimi Evropskimi državami nahaja Slovenija si lahko preberete v jedru diplomske naloge.

Ključne besede: trg delovne sile, brezposelnost, strah, socialna država.

FEAR IN FRONT OF LOSS OF OCCUPATION

Work presents largest human activity. We have to work if we want to live and survive. Work can be paid or unpaid. Unpaid work is that work, which is connect with home and family, where we would place housekeeping, education of children,... Paid work is work in form of occupation for which we get payment. People make own decisions for own profession and with first occupation we are entering on labor market. With entering on labor market we could not exclude possibility of unemployment. Unemployment can befall everybody, and how we respond on it is depend upon every individual. Some can lose self-confidence, live to see psychic traumas, expire to depression, while second in unemployment see new possibilities for occupation and this condition does not hurt them. People have in self many fears, among greatest belongs fear in front of loss of occupation. Which factors influence on it and on which position is located Slovenia in comparison to other European countries you can read in core of a degree.

Key words: labor market, unemployment, fear, welfare state.

KAZALO

1	UVOD	7
2	TEORETIČNI OKVIR.....	9
2.1	TRG DELOVNE SILE IN BREZPOSELNOST.....	9
2.1.1	Nastanek trga delovne sile in brezposelnosti	9
2.1.2	Zaposlenost v Evropi.....	10
2.2	IZGUBA ZAPOSLOTITVE	11
2.2.1	Status brezposelne osebe	12
2.2.2	Strah pred izgubo zaposlitve	12
2.2.3	Posledice ob izgubi zaposlitve	13
2.3	TRAJANJE BREZPOSELNOSTI.....	16
2.3.1	Stopnja anketne brezposelnosti	17
2.4	STRAH PRED IZGUBO ZAPOSLOTITVE IN SOCIALNA DRŽAVA (SLOVENIJA V EVROPSKEM KONTEKSTU)	19
2.4.1	Strah pred izgubo zaposlitve – Slovenija v Evropskem kontekstu	19
2.4.2	Socialna država	20
3	HIPOTEZE IN METODOLOŠKI OKVIR.....	23
3.1	HIPOTEZE IN MODEL PROUČEVANJA.....	23
3.2	OPIS SPREMENLJIVK	25
4	POTEK IN REZULTATI ANALIZE	27
4.1	PRIKAZ METOD DELA	27
4.2	DEJAVNIKI STRAHU	29
4.3	DEJAVNIKI PRIPRAVLJENOSTI NA SPREMEMBE	31
4.4	OVREDNOTENJE REZULTATOV Z VIDIKA POSTAVLJENIH HIPOTEZ	33
5	SKLEP.....	35
6	LITERATURA.....	37

7	PRILOGE	39
7.1	Priloga A: Kontingenčne tabele.....	39
7.2	Priloga B: Metode glavnih komponent.....	41
7.3	Priloga C: Linearna regresija.....	42
7.4	Priloga D: Slovenija v okviru Evropskih držav.....	47

KAZALO SLIK

Slika 2.1:	Stopnja anketne brezposelnosti v Sloveniji	18
Slika 2.2:	Stopnja anketne brezposelnosti v nekaterih državah EU	19
Slika 2.3:	Odstotek anketirancev v Evropskih državah.....	20
Slika 3.1:	Model proučevanja.....	24
Slika 4.1:	Grafikon lastnih vrednosti.....	32
Slika 4.2:	Dobljeni model proučevanja.....	34

KAZALO TABEL

Tabela 4.1:	Dejavniki strahu pred izgubo zaposlitve (SJM 2005/1)	31
Tabela 4.2:	Dejavniki pripravljenosti na spremembe (SJM 2005/1)	33

1 UVOD

Namen diplomske naloge je predstaviti brezposelnost in strah pred izgubo zaposlitve ter z njim povezane posledice. To temo sem izbrala predvsem zaradi enega razloga, obdobja recesije in gospodarske krize. To je obdobje, ko je ohranitev zaposlitve oz. iskanje zaposlitve izjemno težko. Izgube zaposlitve pri večini ljudi predstavlja velik strah, ki pa je odvisen od vsakega posameznika. Pri nekaterih ljudeh je strah močan, pri drugih niti ne. Na strah pred izgubo zaposlitve vplivajo različni dejavniki, ki jih bom razkrila v nadaljevanju diplomske naloge. Postati brezposelna oseba lahko marsikomu povzroča velike psihične travme, ki lahko v najslabšem primeru vodijo v propad posameznika.

V teoretskem okviru diplomske naloge bom predstavila trg delovne sile in brezposelnost. Opredelila se bom tudi izgubo zaposlitve, kjer bom podrobneje predstavila strah pred izgubo zaposlitve in posledice ob njeni izgubi. Opredelila bom socialno državo in umestila Slovenijo v okvir Evropskih držav. Diplomska naloga vključuje tudi metodološki okvir. V tem delu bom predstavila model proučevanja in opisala spremenljivke, ki jih bom vključila v analizo. Sledilo bo poglavje kjer bom predstavila potek in rezultate analize.

»Zaposlitev je temeljnega pomena za kakovost življenja posameznika, saj je formalna zaposlitev osrednja družbena institucija, ki pogosto šele odpre dostop do številnih drugih materialnih, nematerialnih in institucionalnih virov. Brezposelnost je stanje, ki kakovost življenja resno ogroža, pri tem pa je trajanje brezposelnosti za brezposelno osebo in njen socio-ekonomski položaj gotovo pomembnejše kot brezposelnost sama po sebi« (Drobnič v Svetlik 1996, 121).

»Trg delovne sile daje svobodo posamezniku tako v vlogi ponudnika kot v vlogi povpraševalca delovne sile. Posamezniki se odločajo o izbiri poklica tudi na osnovi ekonomskih kriterijev, vlagajo v svoje znanje in sposobnosti, da bi si izboljšali položaj v konkurenci za delovna mesta. Prav tako se svobodno odločajo o zaposlovanju delodajalci. Izbirajo med različnimi kandidati, o premeščanju in odpuščanju delavcev. Brez trga delovne sile je politično gospodarstvo invalidno, brez razvitega trga pa ni demokracij« (Svetlik v Vičič 1992, 12).

»Izguba zaposlitve je stresna toliko bolj, če je nepričakovana. Najpomembnejše je, da se s tem ustrezno soočimo, sprejmemo izgubo kot del življenja in aktivno začnemo iskati rešitve. Nagle spremembe na trgu delovne sile terjajo svoj davek. Nasprotno kot včasih se danes lahko veliko hitreje zgodi, da posameznik nenadoma ostane brez zaposlitve. Izguba zaposlitve je za vsakega posameznika ne glede na življenjsko obdobje izvor velikega stresa, toliko bolj, če je bila nepričakovana. Situacija je še težja v starejših življenjskih obdobjih, saj starejše generacije niso bile vajene tolikšnih kadrovskih zamenjav. Služba za posameznika ne pomeni zgolj osnove za njegovo preživetje, temveč z leti postaja tudi pomemben del njegove identitete« (Milovanovič 2008).

2 TEORETIČNI OKVIR

2.1 TRG DELOVNE SILE IN BREZPOSELNOST

Trg delovne sile je določen preko treh glavnih elementov, ponudba delovne sile, povpraševanje po delovni sili in cena delovne sile. Trg delovne sile pa se oblikuje šele z nastopom kapitalizma.

Svetlik (1985) v svojem delu navaja, da je zaposlitev edina oblika dela, ki nas pripelje do sredstev potrebnih za življenje. Brezposelnost nastopi šele takrat, ko se delo spremeni v posel oz. ko delo postane zaposlitev. Brezposelnost je povezana s cikličnimi nihanji. Z gospodarskimi cikli je povezana tista brezposelnost kjer so ciklična nihanja kratkoročna, medtem ko je brezposelnost povezana s tehnološkimi cikli takrat, ko so ciklična nihanja dolgoročna. Izboljšanje gospodarskih razmer pa ne zmanjšuje stopnje brezposelnosti, ampak je le ta povezana s številnimi drugimi dejavniki, kot so migracije, izobraževalni in politični sistemi, kulturne spremembe,... Brezposelni predstavljajo presežke na trgu delovne sile, le ti pa so rezultat prevelike ponudbe delovne sile, premajhnega povpraševanja po delovni sili ali pa neustreznega delovanja trga delovne sile.

2.1.1 Nastanek trga delovne sile in brezposelnosti

Trg delovne sile dobi svoj pravi pomen šele z nastopom kapitalizma. »Za nastanek trga delovne sile je bilo najprej potrebno, da delovna sila postane blago. Za to so morali biti izpolnjeni določeni pogoji. Delavci morajo postati lastniki svoje delovne sile. Postati morajo osebno svobodni, da lahko svojo delovno zmožnost ponudijo različnim delodajalcem, da se lahko pogajajo za njeno ceno, da se lahko potem, ko poteče pogodba, obrnejo na drugega delodajalca, ki jim ponuja boljše plačilo ali boljše delovne pogoje« (Svetlik 1985, 12-13).

Svetlik (1985) v svojem delu pojasnjuje, da je brezposelnost produkt kapitalističnega sistema, ki pa se razlikuje od prejšnjih sistemov. Sužnji ne morejo biti brezposelni, saj zanje skrbi gospodar. Tudi v srednjem veku je bilo podobno, kjer so bili podložniki vezani na zemljo, a so bili hkrati pod zaščito zemljiškega gospoda, ki jih je lahko prodal skupaj z zemljo, odpustiti

pa jih ni mogel. Z institucionalizacijo dela v obliki zaposlitve se pravi pomen brezposelnosti šele oblikuje.

Brezposelnost ni le stranski proizvod delovanja trga delovne sile, ampak v strukturi družbi dobi pomembne funkcije (Svetlik 1985, 14):

- Prva funkcija je ta, da omogoča prilagajanje industrije cikličnim gibanjem v gospodarstvu, kjer podjetja hkrati z zmanjševanjem in povečanjem obsega proizvodnje tudi odpuščajo in ponovno najamejo delavce.
- Druga funkcija je ta, da mora biti rezervna armada delavcev vedno na voljo, ko steče proizvodnja v novih proizvodnih enotah. Tako so mogoče strukturne spremembe v gospodarstvu, pod pogojem, da je neprestano na zalogi dovolj delovne sile.
- Tretja funkcija ustvarja konkurenco med zaposlenimi in brezposelnimi delavci. Tako se zmanjšuje moč delavskega razreda nasproti razredu kapitalistov.
- Četrta funkcija brezposelnosti se kaže na materialnem področju kot zniževanje delavskih mezd; čim večja je brezposelnost, tem nižje so delavske mezde.

2.1.2 Zaposlenost v Evropi

Macionis in Plummer (2005) navajata, da je bilo leta 1999 v Evropi 68% delovno aktivne populacije, od tega je bilo 78% moških in 59% ženk. Brezposelnih je bilo okoli 16,2 milijona prebivalcev, kar predstavlja približno 10%. Odstotek brezposelnosti je do marca 2001 padel na 7,8% z najnižjo stopnjo brezposelnosti na Nizozemskem (2,5%) in v Luksemburgu (2,3%).

Avtorja tudi navajata, da se je število delovnih ur na teden v zadnjih letih dvignilo. V Italiji zaposleni delajo 37 ur na teden, kar je najmanj v Evropi, ravno nasprotno je v Veliki Britaniji, kjer zaposleni delajo 42 ur na teden.

Po svetu je vse več zaposlenih žensk, ki predstavljajo 36-40% vse delovne sile. Za razliko od njih je postalo vse več moških brezposelnih. Karakteristike ženskega dela se razlikujejo od moških. Ženske so po navadi slabše plačane, njihovo delo ima nižji status, so bolj nagnjene k

brezposelnosti,... Po končanem delovniku v pisarni, tovarni, se ženska vrne domov, kjer jo čakajo hišna opravila, vzgoja otrok in kuhanje, vse to je neplačano delo (Macionis in Plummer 2005).

2.2 IZGUBA ZAPOSLOTITVE

Izguba zaposlitve lahko doleti vsakogar, ki je vključen na trg delovne sile. Izguba zaposlitve lahko posameznika doleti iz dveh razlogov, to je opustitev dela ali pa odpustitev z dela. Slednji razlog je tisti, ki lahko za seboj pusti mnogo posledic tako za posameznika kot za družbo.

Jenko (2009) pravi, da je samopodoba posameznika povezana z vlogami, s katerimi se identificiramo, pri tem je zelo pomembna njegova poklicna vloga. Zaposlitev je tista oblika dela, ki nam zagotavlja finančna sredstva za življenje, z njo pa se posameznik čuti tudi koristnega in potrebnega družbi. Spodbuja nam aktivnost, strukturira naš čas ter oblikuje našo identiteto. Zaposlitev pomembno vpliva na naše splošno dobro počutje, saj je psihološko stanje nezaposlenih bistveno slabše kot stanje tistih, ki imajo zaposlitev. Odziv na izgubo zaposlitve se od vsakega posameznika razlikuje. Ključni dejavniki teh razlik so spol, starost, pripadnost podjetju in vpletenost v delo. Sem vključujemo tudi delovno dobo, splošne delovne izkušnje, ekonomsko stanje posameznika in stopnja socialne podpore.

»Vsaka industrijska družba ima nekaj brezposelnosti. Leta 1998 je imela Rusija največje število brezposelnih (9 milijonov), medtem ko je bilo na Norveškem število brezposelnih mnogo nižje (75.000). Največje število brezposelnih je v vzhodnoevropskih državah v primerjavi s starimi članicami Evropske unije« (Macionis in Plummer 2005, 383).

2.2.1 Status brezposelne osebe

Svetlik (1985) v svojem delu trdi, da se termin brezposelnosti pojavi v osemdesetih in devetdesetih letih devetnajstega stoletja, ko nastanejo tudi njegove številne analize. Tako so začeli brezposelne tudi preštovati, za to pa je bilo potrebno oblikovati posebne kriterije. Ravnić (v Svetlik 1985, 20) pravi, da brezposelnost sestoji iz štirih bistvenih elementov. Prvi element je stanje brezposelnosti, ko osebe sploh ne delajo ali pa delajo s skrajšanim delovnim časom. Drugi element je voljnost opravljati delo. Ta se izkazuje s tem, da se posamezniki javljajo službam za zaposlovanje in da sprejmejo delo, ki je zanje ustrezno. V času iskanja dela iskalci zaposlitve ne smejo biti zaposleni kje drugje. Kot tretji element štejemo neprostovoljno brezposelnost, to pomeni da posameznik ni brezposeln po svoji krivdi. Pomanjkanje ustreznega dela predstavlja četrti element brezposelnosti.

»Po opredelitvi Mednarodne organizacije dela se za brezposelne štejejo vse osebe, ki so v določenem času brez dela, ki so pripravljene delati in ki iščejo delo. Sem spadajo tudi osebe, ki so začasno ali za stalno odpuščene in ne dobivajo plač« (Svetlik 1985).

»Osnovni način za pridobitev statusa brezposelne osebe in ugotavljanje obsega brezposelnosti je registracija brezposelnih pri službah za zaposlovanje. Tako je še danes. Poleg tega se v zadnjem času vse bolj uporablja ankete o delovni sili. Tu se za brezposelnega šteje tisti, ki je v določenem obdobju brez dela in ga je aktivno iskal na uradu za zaposlovanje ali neposredno pri delodajalcih« (Svetlik 1985, 20-23).

2.2.2 Strah pred izgubo zaposlitve

Trebše (2006) v svojem članku navaja, da ima strah pred izgubo zaposlitve po Greenhalgh in Rosenblatt (1988) dve dimenziji:

- a) **Stopnja resnosti ogroženosti:** ta stopnja je odvisna od obsega in pomembnosti potencialne izgube in od subjektivno zaznane verjetnosti izgube zaposlitve. Tu se postavljajo vprašanja, ali je pričakovana izguba službe začasna ali permanentna in ali

bo sprememba v organizaciji prinesla s seboj izgubo službe ali spremembo službe in njenih značilnosti.

- b) **Stopnja občutka nemoči:** pri tej stopnji se dodatno poveča strah pred izgubo zaposlitve, saj še poveča občutek izgube, zamegli jasnost pričakovanj v primeru nezadostnih informacij o stanju v podjetju in možnostih za naprej.

»Pomemben vpliv na strah pred izgubo zaposlitve imajo individualne razlike med posamezniki. Ljudje, ki imajo višji interni lokus kontrole, bo občutek nemoči bolj motil. Strah pred izgubo zaposlitve je močnejši pri ljudeh, ki jim delo pomembno osmišlja življenje. Izguba zaposlitve manj prizadene tiste, ki izgubo službe pripisujejo zunanjim okoliščinam, kot tiste, ki izgubo pripišejo sebi. Poleg individualnih razlik ima na strah pred izgubo zaposlitve tudi pomemben vpliv tudi stopnja odvisnosti od službe. Zaposleni, ki opravlja tak tip poklica, s katerim lahko zase relativno hitro najde novo primerno zaposlitev, imajo manjši strah pred izgubo zaposlitve, kot tisti, ki nimajo dosti alternativ. Obstajajo tudi posamezniki, ki so ekonomsko odvisni od zaposlitve, saj zanje izguba službe predstavlja izgubo vira dohodkov. Tisti, ki jih je strah, da bi izgubili zaposlitev, vlagajo tudi manj truda v njihovo delo in so tudi bolj pripravljeni, da odidejo drugam« (Milovanovič 2008).

Na Fakulteti za uporabne družbene študije v Novi Gorici so izvedli telefonsko anketo, ki je potekala od 30. marca do 2. aprila 2009, v kateri je sodelovalo 906 vprašanih. Rezultati ankete, so pokazali, da je strah pred izgubo zaposlitve večji med nižje izobraženimi, med osebami z nižjimi dohodki, ki ga lahko povežemo s slabšim materialnim položajem, ter med srednjo generacijo, staro od 30 do 55 let (Lukić 2009).

2.2.3 Posledice ob izgubi zaposlitve

Jenko (2009) pravi, da predstavlja šok ob izgubi zaposlitve prvo fazo, ki lahko nastopi ne glede na morebitna predhodna svarila o brezposelnosti. To je faza v kateri posameznik razmišlja, kako bi moral delovati, da do tega nebi prišlo. Fazi šoka pogosto sledi zanikanje, ker se ljudje na začetku pogosto izogibajo razmišljanju o trenutni situaciji.

Iskanje priložnosti za novo zaposlitev je druga faza, kjer posameznik išče delo, ki je v začetku boljše od prejšnjega. V primeru da gre za dlje trajajočo brezposelnost se večina zadovolji z iskanjem kakršnekoli zaposlitve. Po neuspešnih poskusih iskanja zaposlitve se posameznik vse bolj identificira s statusom brezposelne osebe in temu primerno znižuje svoj standard, s tem pa posledično tudi svojo samopodobo.

Občutja nemoči nastopijo, ko upanje na uspeh upade. To je tretja faza, imenujejo jo tudi končni zlom, ko posameznik ne najde dela in ga doleti strah ter pesimizem. Ta faza nastopi po devetih do dvanajstih mesecih brezposelnosti. Zaradi občutja nemoči lahko ljudje razmišljajo tudi o tem, da so brez službe manj vredni ne samo kot človek, temveč tudi kot partner, starš, prijatelj... Z izgubo zaposlitve se lahko poslabša tudi funkcioniranje v družbi, vendar pa pri nekaterih ljudeh to stanje hitro mine, to so predvsem tisti, ki so doživeli več neuspehov kot uspehov.

2.2.3.1 Posledice za družbo

Adrian Sinfield (v Haralambos 1999, 254) trdi, da nezaposlenost zniža standard življenja v družbi in da to deluje na naslednje načine:

1. Tisti, ki ohranijo delovno mesto, se počutijo manj varne in njihov življenjski standard je lahko ogrožen. Deloma je to posledica krajšega delovnega časa in zmanjšane števila nadur, deloma pa posledica slabše pogajalske moči delavcev, kar vodi do manjšega pritiska na mezde.
2. Delovna sila je vse manj pripravljena zapustiti nezadostno ali nezadovoljivo delovno mesto zaradi strahu, da jim ne bo uspelo najti nove zaposlitve. Postane manj mobilna in poveča se število razočaranih in odtujenih delavcev.
3. Verjetno bodo naraščale delitve znotraj družbe. Brezposelni in tisti z nezadovoljivimi službami lahko za svoje probleme krivijo šibkejšie skupine. Delavci, navajeni na službo s polnim delovnim časom, lahko na primer nezaposlenost pripišejo poročenim ženskam, ki stopajo na trg delovne sile. Jabolko spora lahko predstavljajo priseljenci in etične skupine in tako se povečajo rasne napetosti.

4. Avtor meni, da visoka nezaposlenost zmanjšuje priložnost, da bi dosegli enake možnosti. Pri višku delovne sile se delodajalcem ni treba več truditi, da bi novačili ženske, etične manjšine, mlade, starejše, invalide in osebe s posebnimi potrebami ali nekdanje zapornike ali duševno prizadete.

2.2.3.2 Posledice nezaposlenosti za posameznika

Najočitnejše posledice nezaposlenosti so finančne narave. Melanie White (v Haralambos 1999, 255) navaja študijo, ki jo je izvedel Urad za prebivalstvo, popis in raziskave, kjer ugotavlja, da sta se dve tretjini družin, kjer so starši stari manj kot petintrideset let, v treh mesecih nezaposlenosti zadolžili. Resnost finančnega učinka nezaposlenosti je posledica dveh dejavnikov:

1. Povečalo se je število dolgoročno brezposelnih, tistih, ki so že leto ali dlje brez službe. Dlje, ko bo oseba brez dela, večja je možnost finančnih stisk, ker bodo prihranke porabili, finančni problemi pa se bodo povečali.
2. Sorazmerno plačam so se znižale podpore brezposelnim.

Leonard Fagin in Martin Little (v Haralambos 1999, 255) menita, da brezposelni z izgubo zaposlitve izgubijo več kot samo denar:

1. Trdita, da zaposlitev daje ljudem občutek identitete o tem, kdo so in kakšna je njihova vloga v družbi. Zaposlenost je vir odnosov zunaj družine. Nezaposlenost pa praviloma zmanjšuje družbene stike.
2. Služba zagotovi obvezno aktivnost.
3. S tem tesno povezan vidik dela, ki ga z nezaposlenostjo izgubijo, je zmožnost za strukturiranje psihološkega časa. Služba razdeli dan in teden v časovna obdobja, Fagin in Little pa sta ugotovila, da imajo brezposelni težave z organiziranjem časa brez tega okvira.
4. Opozorila sta tudi, da delo daje možnosti za razvijanje spretnosti in ustvarjalnosti ter daje občutek smisla.

5. Menita, da dohodek od dela nudi svobodo in nadzor zunaj dela. Ustvarja možnosti, da se vključiš v prostovoljne aktivnosti, kar pa stane.

2.3 TRAJANJE BREZPOSELNOSTI

Svetlik (1985) v svojem delu navaja, da dlje časa kot je posameznik zaposlen, manjkrat ga lahko doleti brezposelnost. Brezposelnost je lahko dolgotrajna ali pa kratkotrajna. Za dolgotrajno brezposelne gre predvsem za težje zaposljive osebe, kamor štejemo osebe zaradi telesnih, mentalnih ali socialnih posebnosti. Možnosti, da se zaposlijo so odvisne od posebnih ukrepov politike zaposlovanja: usposabljanje, prilagajanje delovnih mest in opreme, subvencioniranje plač in delo v posebnih delavnicah. Trajanje brezposelnosti se v času recesije podaljšuje oziroma je več ljudi dalj časa brez dela, ravno obratno pa je v času gospodarske rasti. Avtor pojasnjuje, da dlje časa kot je posameznik zaposlen, manjkrat ga doleti status brezposelne osebe.

Trajanje brezposelnosti je odvisno od socialne politike držav, saj je brezposelnost kratkotrajna v državah, kjer imajo dobro socialno politiko. V teh državah je nižja tudi stopnja brezposelnosti. Drobničeva (v Svetlik 1996, 121) pojasnjuje, da v ekonomskih teorijah o iskanju zaposlitve igra odločilno vlogo dolžina epizod brezposelnosti. Porazdelitev trajanja epizod brezposelnosti je tu odvisna od višine plače za katero je posameznik pripravljen delati. Da bi se izognili inflacijskim pritiskom je v vsaki ekonomiji nedvomno potrebna kratkotrajna brezposelnost, pravi Layard (v Unemployment policy, 1996, 333). Vendar pa k temu cilju ne pripomore dolgotrajna brezposelnost.

2.3.1 Stopnja anketne brezposelnosti

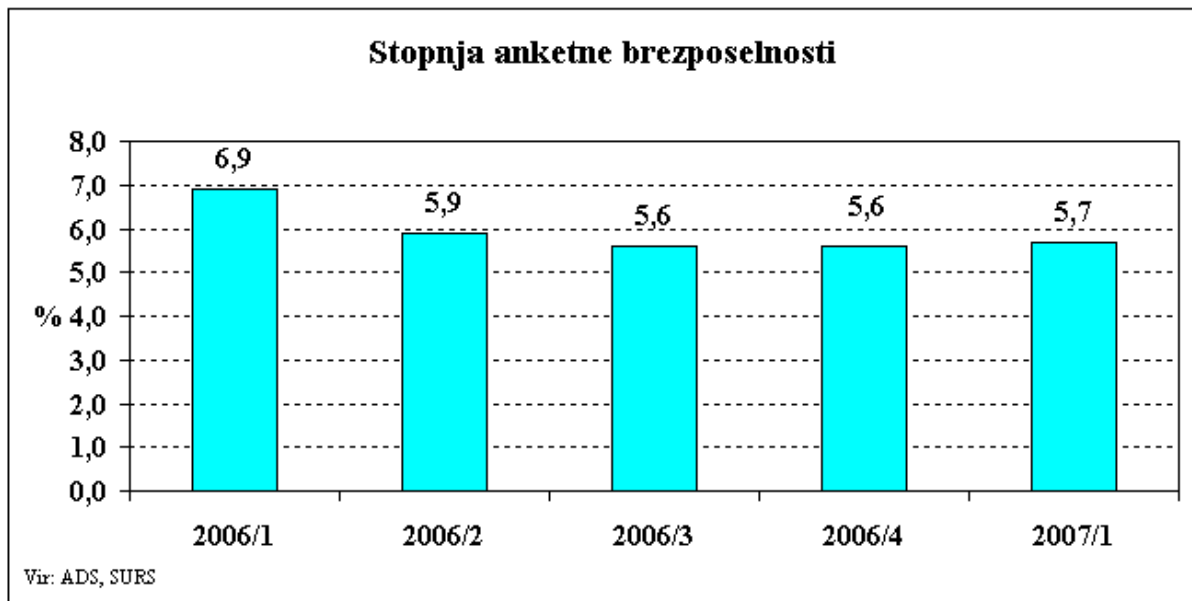
Stopnjo brezposelnosti in delovne aktivnosti merimo na dva načina, in sicer z administrativnimi registri ter anketami o delovni sili. Ankete o delovni sili so dokaj obsežne in se izvajajo skoraj v vseh državah sveta. Ankete imajo skupno metodologijo, ki pa omogoča mednarodno primerljivost podatkov. Torej tako lahko ugotovimo, na katerem mestu se nahaja Slovenija v primerjavi z ostalimi državami sveta.

»Stopnjo anketne brezposelnosti merimo s četrletnimi anketami o delovni sili. Navodila za izvajanje anketne brezposelnosti dajeta Mednarodna organizacija za delo in Statistični urad Evropske komisije. Brezposelne so tiste osebe, ki v referenčnem tednu niso bile delovno aktivne, a so delo aktivno iskale in so pripravljene sprejeti delo v dveh tednih. Osebe, ki so v zadnjem tednu opravljale delo za plačilo ali imele status zaposlene osebe, kljub temu da niso delale, imajo status delavno aktivne osebe« (Kenda 2007).

»Ankete o delovni sili v različnih državah izvajajo različno pogosto. Podatke o brezposelnosti lahko prikazujemo kot absolutno število ali kot stopnje brezposelnosti. Stopnje brezposelnosti pomenijo delež brezposelnih v delovni sili in se prikazujejo v odstotkih. Podatke o brezposelnosti pa lahko poleg ankete o delovni sili pridobimo tudi s pomočjo administrativnih registrov« (Trbanc v Svetlik in Pirher 1994, 58).

Spodnja slika 2.1 (Zavod RS za zaposlovanje) prikazuje stopnjo anketne brezposelnosti v Sloveniji za leto 2006. Vidimo, da je bila anketna brezposelnost v Sloveniji v začetku leta 2006 dokaj visoka, 6,9%, v mesecu februarju stopnja brezposelnosti pade za cel odstotek (5,9%), v naslednjih mesecih brezposelnost nekako stagnira in znaša približno 5,6% vse do začetka leta 2007.

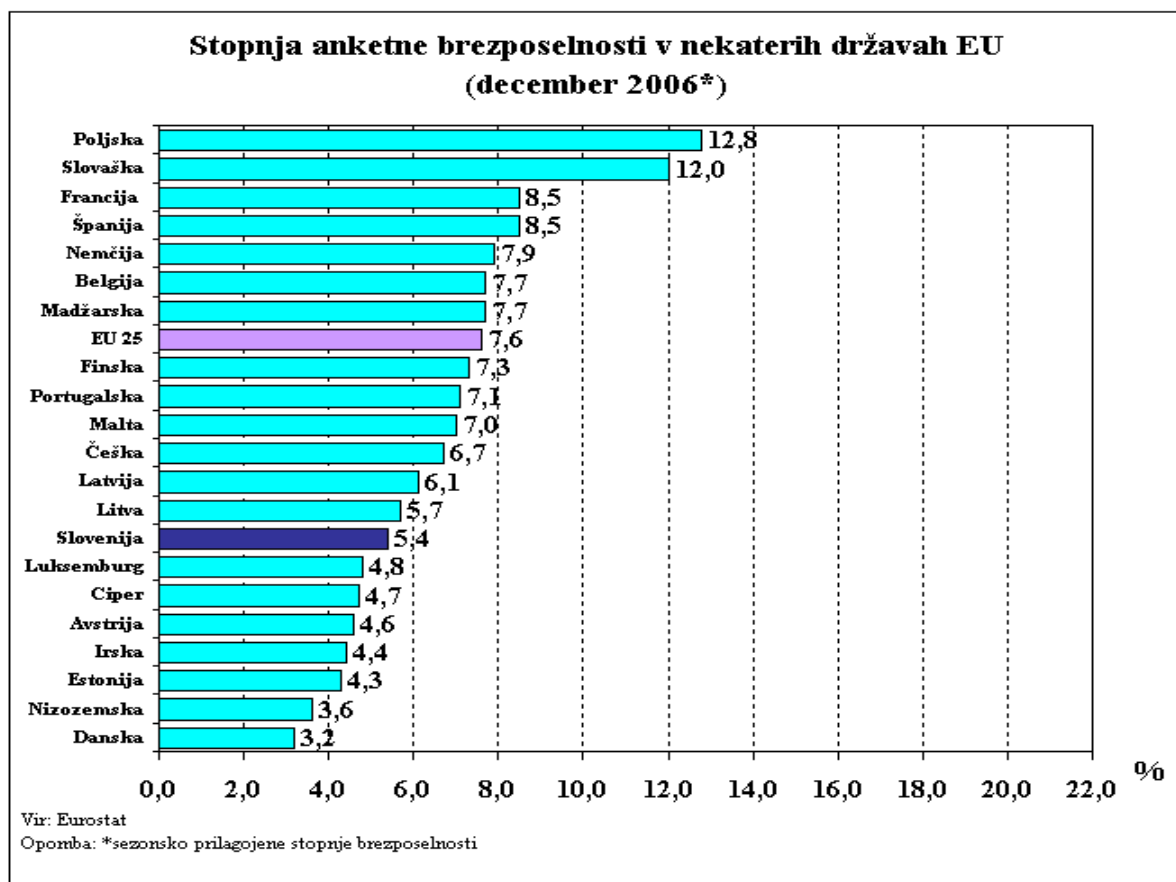
Slika 2.1: Stopnja anketne brezposelnosti v Sloveniji

Vir: Zavod RS za zaposlovanje.

Stopnjo anketne brezposelnosti v nekaterih državah EU za leto 2006 si lahko ogledamo na sliki 2.2 (Zavod RS za zaposlovanje). Vidimo, da se Slovenija nahaja na spodnji polovici grafa kar pomeni, da spada med države z dokaj nizko stopnjo anketne brezposelnosti, ta znaša 5,4%. Najnižjo stopnjo anketne brezposelnosti imajo Skandinavske države, to sta Danska (3,2%) in Nizozemska (3,6%). Državi spadata v Skandinavski socialni model, ki jih imenujemo tudi velikosocialne države oz. države z najvišjim življenjskim standardom v Evropi. Državi z najvišjo stopnjo anketne brezposelnosti sta Poljska (12,8%) in Slovaška (12,0%), ki na tej lestvici izredno izstopata. Zanju bi lahko rekli, da spadata med države z relativno nizkim BDP na prebivalca.

Slika 2.2: Stopnja anketne brezposelnosti v nekaterih državah EU

Vir: Zavod RS za zaposlovanje.

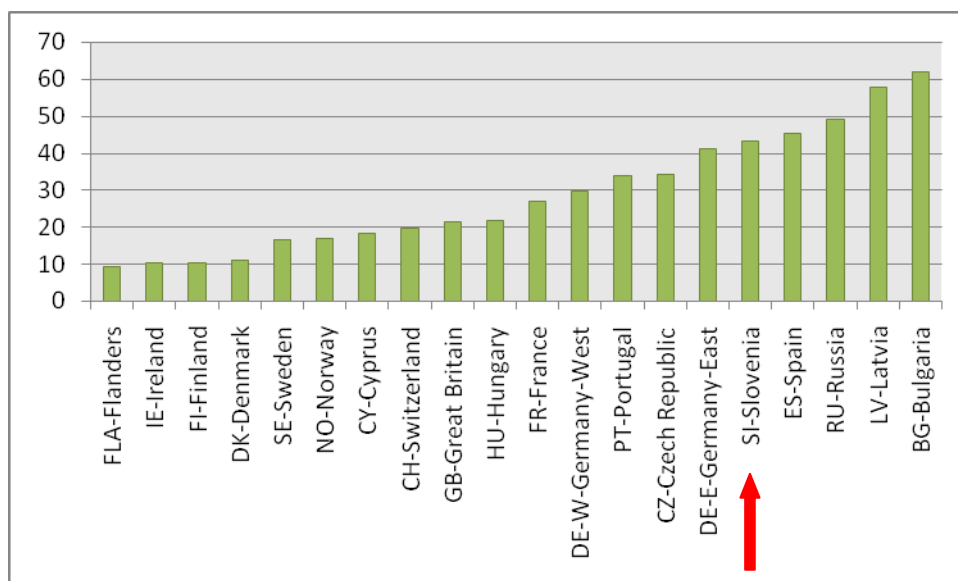
2.4 STRAH PRED IZGUBO ZAPOSLOTITVE IN SOCIALNA DRŽAVA (SLOVENIJA V EVROPSKEM KONTEKSTU)

2.4.1 Strah pred izgubo zaposlitve – Slovenija v Evropskem kontekstu

Na katerem mestu lestvice se med Evropskimi državami nahaja Slovenija si lahko ogledamo na spodnji sliki 2.3. Graf je narejen s pomočjo programa Excell, podatki pa so vzeti iz raziskave International social survey programme iz leta 2005 (ISSP 2005) z naslovom *Work orientation*. Gre za mednarodno raziskavo, ki je bila narejena leta 2005 in sicer v 32 državah sveta. Iz raziskave sem vzela le Evropske države in tako sem lahko na lestvico umestila Slovenijo. Ugotovila sem, da se Slovenija nahaja šele na 16. mestu (glej prilogo D). Zakaj je temu tako ni povsem jasno. Kljub slabemu položaju na lestvici, pa je bila stopnja

brezposelnosti v Sloveniji v letu 2005 dokaj nizka v primerjavi s prejšnjimi leti. Na samem vrhu lestvice so Skandinavske države. To je tudi pričakovano saj Skandinavski socialni model predstavlja velikosocialno državo. To so tudi države z najnižjo stopnjo brezposelnosti, kar je seveda pričakovano. Na dnu lestvice najdemo države Vzhodnega dela Evrope, razlog je verjetno visoka stopnja inflacije v teh državah ali pa se vidi vpliv tranzicije.

Slika 2.3: Odstotek anketirancev v Evropskih državah, ki jih skrbi, da bi izgubili zaposlitev.

2.4.2 Socialna država

Glede na rezultate, ki jih kaže zgornja slika 2.3 sklepam, da je glavni razlog ravno model socialne države. Bolj kot je država socialna, manjši strah imajo državljani pred izgubo zaposlitve. Bolj socialne države imajo boljšo socialno politiko, imajo dobro poskrbljeno za ljudi, ki so potrebni socialne pomoči, poleg tega pa imajo tudi nižjo stopnjo brezposelnosti, ki pa je tudi kratkotrajna. Primer takšnih držav so absolutno Skandinavske države, to so države z dobro socialno politiko, njihovo nasprotje pa so države Vzhodne Evrope.

»Osnova socialne države je pojem socialnega državljanstva kot pravice državljanov, da si zagotovijo določeno življenjsko raven ne glede na položaj, ki ga imajo na trgu. Socialna

politika je stopila v ospredje šele v začetku dvajsetega stoletja, prva stopnja pa je bila povezana s širjenjem izobrazbe« (Della Porta 2003, 45).

Tajnikar (2004) pravi, da mora socialna politika zagotoviti preživetje tistemu delu prebivalstva, ki je tega resnično potrebno oz. tistim, ki potrebujejo pomoč za golo preživetje.

Evropska unija želi prispevati k spodbujanju sodelovanja ali celo k skupnim ukrepom, saj ima večina držav članic enake težave. Na voljo ima številne mehanizme vplivanja na socialno politiko. To so mehanizmi od uvajanja evropske zakonodaje do spodbujanja navezujoče izmenjave informacij in mnenj. Članice Evropske unije so se o politiki zaposlovanja skupnosti dogovorile na Evropskih svetih v Luksemburgu, Cardiffu in Kölnu. Takrat so predstavniki držav in vlad petnajstih držav članic potrdili svojo zavezanost boju proti brezposelnosti. V Amsterdamsko pogodbo so vključili del o zaposlovanju. Ta določa, da je spodbujanje zaposlovanja zadeva skupnega pomena za države članice (Slovensko predsedstvo EU 2008).

2.4.2.1 Slovenija

»V primerjavi s članicami EU se Slovenija uvršča med države z ugodnimi razmerji na trgu dela, v sistemu socialne zaščite, po doseženi življenjski ravni, tveganju revščine in dohodkovni neenakosti. Življenjski standard se v Sloveniji izboljšuje. Zmanjšuje se stopnja tveganja revščine in dohodkovna neenakost, ki sta med najnižjimi v EU. Sistem socialne zaščite je v devetdesetih letih prebivalcem uspešno blažil tranzicijske škode. Ti so bili precej prilagojeni potrebam in v današnjih razmerah prebivalcem omogočajo relativno dobro zaščito« (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2006).

V Sloveniji se oblikujejo trije družbeni sloji, to so spodnji, srednji in vrhnji sloj. Vse to je posledica uveljavljanja zasebne lastnine in tržnega gospodarstva. Spodnji sloj je sloj zelo revnih. Le ta je vedno večji, saj vanj vstopajo zaposleni iz srednjega sloja, zaposleni z zelo nizkimi plačami in brezposelni. Nastanek srednjega sloja je posledica zasebljenja. Med pripadniki srednjega sloja je viden velik razponom v življenjskem standardu. Vrhnjemu družbenemu sloju pripadajo bogataši. Vanj so vključeni tudi tisti, katerih bogastvo nastaja na nelegalen oz. nepošten način, le to pa bi moral preprečiti naš pravni red (Tajnikar 2004).

2.4.2.2 Skandinavski socialni model

Guverner francoske centralne banke Christian Noyer (STA 2005) pravi, da je ključen element pri upravljanju gospodarstva v skandinavskih državah mešanica prožnega trga dela in visoke ravni socialne zaščite. Pravi, da sistemi socialne varnosti ne bi smeli biti usmerjeni v zaščito tistih delovnih mest, ki niso produktivna, temveč bi morali ljudem pomagati v prehodnem obdobju med dvema službama. Po njegovem mnenju sta pomemben dejavnik dodatno izobraževanje in prešolanje, ki brezposelnim omogočita čim hitrejšo vključenost na trg dela.

Skandinavski model predstavlja uspešno velikosocialno državo. Skandinavske države so po letu 1990 naredile uspešne reforme, ki so predstavljale odmik od socialne države. Švedska je imela med letoma 1890 in 1950 eno najvišjih gospodarskih rasti, povprečni davki so bili med 10% in 20% in ravno zato je bila Švedska v času velikosocialne države dokaj bogata. Nezaposlenost je tu uradno med 7% in 8%, vendar ekonomisti ocenjujejo da je brezposelnost nekoliko višja. Gospodarsko stanje so v začetku 90ih izboljšale reforme, ko so deregulirali telekomunikacijski trg, znižali mejne davčne stopnje in reformirali pokojninski sistem. Danska je pred kratkim uvedla zelo fleksibilen trg delovne sile, kar v praksi lahko pomeni odpuščanje in omejen čas uživanja pravic v času brezposelnosti. Kljub temu, da je brezposelnost na Danskem nizka, tu vsako leto izgubi službo več ljudi kot v kateri koli drugi evropski državi. Vse to je zasluga lahkega odpuščanja, kar pomeni, da ljudje hitro dobijo novo zaposlitev. Finska je v začetku 90ih let doživela hud gospodarski zlom. Gospodarsko stanje se je precej izboljšalo, ko je država začela z obsežno privatizacijo, drastičnim znižanjem davkov na dobiček, ukinila dvojno obdavčitev in znižala davke na osebni dohodek. Norveška velja za najbolj radodarno socialno državo, kar financira z nafto. Že v 80ih letih je bilo izvedenih nekaj reform: privatno zdravstvo, ukinitvev monopola javni televiziji, poleg javnega šolstva je uvedla tudi privatno šolstvo. Islandija pa se je spremenila iz velikosocialne države v dokaj liberalno, saj je od 80ih let naprej izvedla veliko reform. Znižali so davke na dobiček, davke na osebni dohodek so sprva znižali, nato pa so uvedli enotno davčno stopnjo, sprivatizirali so tudi večino državnih podjetij (Skandinavski socialni model je mit 2007).

3 HIPOTEZE IN METODOLOŠKI OKVIR

3.1 HIPOTEZE IN MODEL PROUČEVANJA

V diplomskem delu sem se oprla na sekundarne podatke, torej sem uporabila podatke že obstoječih raziskav. Te podatke sem črpala iz mednarodne raziskave International social survey programme iz leta 2005 (ISSP 2005 - Work orientation), na podlagi katerih sem na makro družbeni ravni Slovenijo umestila v okvir Evropskih držav. Za pripravljen model analize na individualni ravni sem uporabila podatke raziskave Slovensko javno mnenje iz leta 2005 (SJM 2005/1 – Stališča o delu), ki je del raziskave ISSP 2005.

H1: Na strah pred izgubo zaposlitve vpliva starost, izobrazba, sektor in lastnina oz. materialni položaj.

Slikovna ponazoritev hipoteze je predstavljena v modelu proučevanja, ki ga vidimo na sliki 3.1, če sledimo črnim puščicam. Odvisna spremenljivka, ki je vključena v to hipotezo je strah pred izgubo zaposlitve, v raziskavi SJM05/1 je to spremenljivka v1.25, spremenljivke starost, sektor, izobrazba in materialni položaj pa so neodvisne spremenljivke.

H2: Na pripravljenost na spremembe vpliva starost, strah, izobrazba in lastnina oz. materialni položaj.

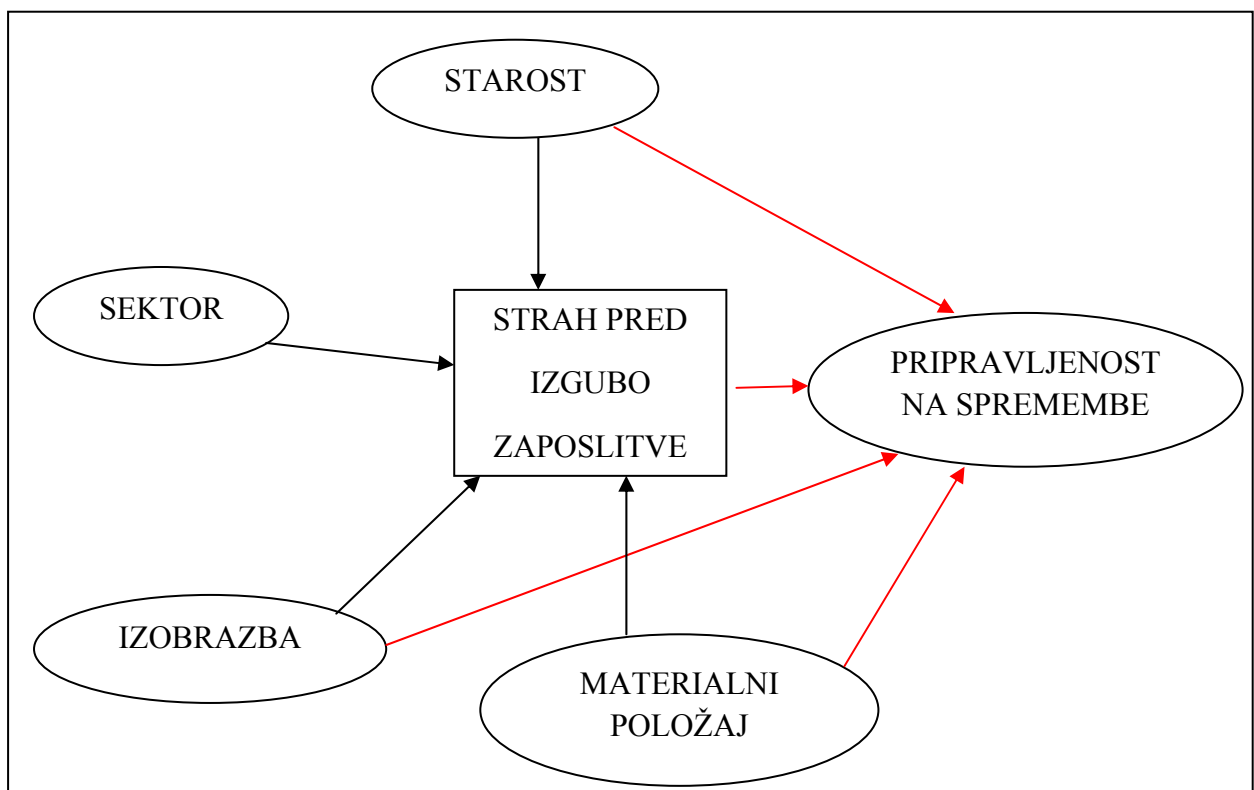
Model proučevanja, ki ga vidimo na spodnji sliki 3.1 prikazuje slikovno ponazoritev tudi za to hipotezo, vendar pa v tem primeru sledimo rdečim puščicam. Kot odvisna spremenljivka v tem primeru nastopa pripravljenost na spremembe. V raziskavi SJM05/1 je to spremenljivka v1.26. Neodvisne spremenljivke so starost, strah, izobrazba in materialni položaj.

V metodološkem delu diplomske naloge sem za analizo uporabila sekundarne podatke. Hipotezi sta zastavljeni na individualni ravni, oz. na ravni posameznika. Uporabila sem podatke raziskave Slovensko javno mnenje iz leta 2005 (Toš 2005). Raziskava Slovensko javno mnenje 2005/1 (SJM051) je mednarodna raziskava stališča o delu, narejena je bila novembra 2005. Narejena je na ozemlju Republike Slovenije, enota analize pa je posameznik. Populacija zajema osebe starejše od 18 let, s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji. Pri

tej raziskavi je šlo za osebno anketiranje na terenu z vprašalnikom na papirju. Anketirana sta bila 1002 polnoletna prebivalca Republike Slovenije.

Model proučevanja sem preverila z linearno regresijsko analizo. Prvi model linearne regresije pravi: starost, sektor, izobrazba in lastnina vplivajo na strah pred izgubo zaposlitve. To lahko razberemo iz spodaj narisanega modela proučevanja (slika 3.1), če gledamo smer črnih puščic. Drugi model linearne regresije pa pravi sledeče: starost, strah, izobrazba in lastnina vplivajo na pripravljenost na spremembe. Ta model je na spodnji sliki 3.1. označen z rdečimi puščicami. Iz spodnjega modela sem izpeljala tudi hipotezi, ki predstavljata temelj diplomske naloge.

Slika 3.1: Model proučevanja.

3.2 OPIS SPREMENLJIVK

Izbrala sem dve tematski spremenljivki iz raziskave SJM 2005/1, ki sem ju uporabila v metodološkem delu diplomske naloge. Vsa vprašanja iz raziskave so indikatorji mojih spremenljivk.

Strah pred izgubo zaposlitve

Indikator te spremenljivke je vprašanje v1.25, ki se glasi: »Koliko, če sploh vas skrbi, da bi izgubili zaposlitev? Anketiranci so odgovarjali na podane odgovore iz naslednje ordinalne lestvice:

1. Zelo me skrbi
2. Do neke mere me skrbi
3. Bolj malo me skrbi
4. Sploh me ne skrbi.

Vse ostale vrednosti, kot so odgovori ne vem ali brez odgovora, sem označila kot manjkajoče vrednosti.

Pripravljenost na spremembe

Indikator te spremenljivke je vprašanje v1.26, ki se glasi: »V kolikšni meri se strinjate z naslednjimi trditvami? Da bi se izognil nezaposlenosti, bi bil-a pripravljen-a...« vprašanje je sestavljeno iz sledečih indeksov:

- a. Sprejeti delo, ki zahteva nove veščine
- b. Sprejeti nižji položaj za nižje plačilo
- c. Sprejeti začasno zaposlitev
- d. Sprejeti delo v oddaljenem kraju.

Možni so bili sledeči odgovori iz nabora ordinalne lestvice:

1. V celoti se strinjam
2. Strinjam se
3. Niti strinjam, niti ne strinjam
4. Ne strinjam se
5. Sploh se ne strinjam.

Vse ostale možne odgovore, kot so ne vem ali brez odgovora, sem označila kot manjkajoče vrednosti.

Neodvisne spremenljivke (v7.02, v7.05, v7.10 in v7.33)

Poleg zgornjih dveh sem uporabila še naslednje indikatorje, to so izobrazba (vprašane v7.05), starost (vprašanje v7.02 – leto rojstva), zaposlitveni sektor (vprašanje v7.10) ter materialni položaj za katerega sem uporabila indikator lastnine predmetov trajne potrošnje (vprašanje v7.33).

Program s pomočjo katerega sem obdelala podatke v diplomski nalogi je program SPSS. Je eden izmed vodilnih programov za statistično obdelavo podatkov. Za obdelavo podatkov sem uporabila sledeče metode: analiza kontingenčnih tabel, metoda glavnih komponent in linearna regresija.

4 POTEK IN REZULTATI ANALIZE

4.1 PRIKAZ METOD DELA

Temeljni postopek s katerim sem prišla do zelenih rezultatov je linearna regresijska analiza. Pri samem delu sta mi analiza kontingenčnih tabel in metoda glavnih komponent samo v pomoč. Vse skupaj sem izvedla v programu SPSS.

Znotraj programa SPSS sem za analizo kontingenčnih tabel uporabila proceduro crosstabs. »Crosstabs običajno uporabljamo za ugotavljanje povezanosti med dvema spremenljivkama. Če želimo v Crosstabs vključiti spremenljivke z veliko vrednostmi, potem njihove vrednosti običajno najprej razvrstimo v razrede. To naredimo s stavkom Recode (Kropivnik in drugi, 2006).«

Pred samim začetkom dela sem vse izbrane spremenljivke rekodirala. To pomeni, da sem obstoječe vrednosti spremenljivk spremenila oziroma združila v nove vrednosti.

Spremenljivko v1.25 sem rekodirala sledeče: »zelo me skrbi« in »do neke mere me skrbi« sem združila v vrednost »me skrbi«, »bolj malo me skrbi« in »sploh me ne skrbi« pa v vrednost »me ne skrbi«. Vse manjkajoče vrednosti (ne vem ali brez odgovora) sem označila kot system missing.

Spremenljivko v7.05 sem rekodirala po naslednjem postopku: »nedokončana osnovna šola«, »dokončana osnovna šola« in »nedokončana strokovna ali srednja šola« v vrednost »(ne)dokončana osnovna, strokovna, srednja šola«, vrednosti, »dokončana 2- ali 3- letna srednja šola«, »dokončana 4- letna srednja šola« in »nedokončana višja ali visoka šola« v vrednost »dokončana 4-letna srednja ali višja šola« ter »dokončana 2- letna višja« in »dokončana visoka šola, fakulteta, akademija« v »dokončana visoka šola, fakulteta, akademija«. Vse manjkajoče vrednosti sem označila kot system missing.

Spremenljivko v7.10 sem rekodirala sledeče: »v državni / občinski upravi, vojski, policiji«, »v javnem zavodu«, »v javnem podjetju« in »v podjetju v državni lasti« v vrednost »javni sektor«, vrednost »v podjetju v privatni lasti« v »privatni sektor«, v vrednost »samozaposlen«

pa sem združila naslednje vrednosti »v kmetijski zadrugi, kombinatu«, »sem kmet, kmetica« in »samozaposlen«. Vse ostale vrednosti sem označila kot system missing.

Spremenljivko v7.02 sem rekoDIRALA tako, da sem iz nje dobila tri generacijske razrede. Sprva sem s stavkom Compute dobila nove vrednosti. To pomeni, da sem iz letnice rojstva dobila starost anketirancev v času raziskave (letu 2005). S stavkom Recode sem naredila tri generacijske razrede: 18-35, 36-50 in 51 in več. Nato sem uporabila Crosstabs v katerega sem vključila rekoDIRANO starost (rekoDIRANA 702) in spremenljivko rekoDIRANA 125.

S pomočjo programa SPSS sem izvedla analizo glavnih komponent. »To je metoda za redukcijo podatkov s katero analiziramo povezave med spremenljivkami tako, da poskušamo najti novo množico spremenljivk, ki predstavljajo to, kar je skupnega opazovanim spremenljivkam. Cilj metode glavnih komponent je, da ugotovimo ali so zveze med opazovanimi spremenljivkami pojasnljive z manjšim številom posredno opazovanih spremenljivk ali faktorjev« (Statistične analize).

V metodo glavnih komponent sem vključila spremenljivko v126:

»Da bi se izognil nezaposlenosti, bi bil-a pripravljen-a:

- a) Sprejeti delo, ki zahteva nove veščine in znanja
- b) Sprejeti nižji položaj za nižje plačilo
- c) Sprejeti začasno zaposlitev
- d) Sprejeti delo v oddaljenem kraju«).

Z metodo glavnih komponent sem zmanjšala število spremenljivk, da bodo podatki za analizo preglednejši. Skušala sem ugotoviti koliko dimenzij meri nabor spremenljivk.

»**Z multiplo linearno regresijo** raziskujemo linearno vzorčno povezanost med eno odvisno spremenljivko in več neodvisnimi spremenljivkami. Z njo ugotavljamo statistično značilnost in čisti vpliv neodvisnih spremenljivk na odvisno spremenljivko« (Kropivnik in drugi, 2006).

Linearno regresijsko analizo sem izvedla v dveh delih. Uporabila sem metodo Enter. V prvem delu sem preverila povezanost med odvisno spremenljivko strah pred izgubo zaposlitve in neodvisnimi spremenljivkami starost, sektor, izobrazba in materialni položaj (v programu SPSS izražen kot lastnina (glej Sliko 3.1). Spodaj navedeni domnevi sem preverila s pomočjo dobljenih rezultatov.

H₀: Nobena od neodvisnih spremenljivk statistično značilno ne vpliva na odvisno spremenljivko.

H₁: Vsaj ena od neodvisnih spremenljivk statistično značilno vpliva na odvisno spremenljivko.

Drugi model linearne regresije temelji na neodvisni spremenljivki pripravljenost na spremembe in neodvisnih spremenljivkah starost, strah, izobrazba in materialni položaj (glej Sliko 3.1). Spodnji domnevi sem preverila s pomočjo dobljenih rezultatov.

H₀: Nobena od neodvisnih spremenljivk statistično značilno ne vpliva na odvisno spremenljivko.

H₁: Vsaj ena od neodvisnih spremenljivk statistično značilno vpliva na odvisno spremenljivko.

4.2 DEJAVNIKI STRAHU

Z analizo kontingenčnih tabel sem preverjala povezave med opazovanimi spremenljivkami. Pri analizi rezultatov sem ugotovila, da je strah povezan s starostjo in materialnim položajem. Med spremenljivkama strah in sektor ni povezave, ravno tako je med spremenljivkama strah in izobrazba (glej Tabelo 4.1). Rezultati, ki sem jih dobila povedo, da je strah pred izgubo zaposlitve največji pri anketirancih z najnižjo izobrazbo. Pri anketirancih s srednjo izobrazbo je odstotek tistih, ki jih izguba zaposlitve ne skrbi nekoliko višji od tistih, ki jih skrbi. Najvišji je odstotek anketirancev z visoko izobrazbo, ki jih izguba zaposlitve ne skrbi, najnižji pa je odstotek visoko izobraženih, ki jih izguba zaposlitve skrbi.

Na podlagi analize kontingenčnih tabel med spremenljivkama strah in starost sem ugotovila, da povezanost med spremenljivkama ni linearna. Rezultati kažejo, da je največ anketirancev, ki jih je strah za izgubo zaposlitve tistih, ki pripadajo srednji generaciji. Najmanjši strah pred izgubo zaposlitve pa imajo anketiranci, ki so uvrščeni v mlajšo in starejšo generacijo (glej prilogo A).

Analiza kontingenčne tabele za spremenljivko starost je pokazala, da od ostalih najbolj izstopajo pripadniki srednje generacije (glej Prilogo A). Slednje je tudi razlog, da sem spremenljivko dihotomizirala. To sem naredila s stavkom recode v programu SPSS s katerim združimo vrednosti spremenljivk v vsebinsko nove kategorije oz. razrede. Dihotomizirala sem tudi spremenljivko sektor.

Neodvisno spremenljivko starost (v7.02) sem dihotomizirala tako, da sem dobila nove vrednosti spremenljivk. V tem primeru sem dobila vrednosti 0 in 1, kjer 0 predstavlja ostale oz. sta vanjo vključeni mlajša (18-35 let) in starejša generacija (51 in več let), 1 pa predstavlja srednjo generacijo (36-50 let). Spremenljivko sem poimenovala srednja generacija.

Neodvisno spremenljivko sektor (v 7.10) sem dihotomizirala po istem postopku kot je navedeno zgoraj. Dobila sem vrednosti 0 in 1, v tem primeru vrednost 0 vključuje samozaposlene in zaposlene v javnem sektorju, vrednost 1 pa vključuje zaposlene v privatnem sektorju. To spremenljivko sem poimenovala privatni sektor.

F statistika linearne regresije nam pove ali je regresijski model statistično značilen. V primeru odvisne spremenljivke strahu vidimo, da je model statistično značilen ($F=7,496$) in da vsaj ena od neodvisnih spremenljivk vpliva na odvisno (glej Prilogo C).

V spodnji Tabeli 4.1. vidimo, da neodvisne spremenljivke pojasnijo približno 5% variance odvisne spremenljivke. Med odvisno spremenljivko strah in neodvisnimi spremenljivkami obstajata dve statistično značilni povezavi. Rezultat standardiziranega regresijskega koeficienta je pokazal, da sta neodvisni spremenljivki generacija in delno tudi materialni položaj statistično značilno povezani z odvisno spremenljivko. Torej ljudi z boljšim materialnim položajem manj skrbi za izgubo zaposlitve, ravno obratno pa je s srednjo generacijo, ki jo izguba zaposlitve bolj skrbi. Na podlagi dobljenih rezultatov lahko ničelno

domnevo (H0) zavrnem in sprejemem osnovno (H1), ki pravi, da vsaj ena od neodvisnih spremenljivk vpliva na odvisno.

Rezultati linearne regresije standardiziranega regresijskega koeficienta (β) so vidni v spodnji tabeli 4.1.

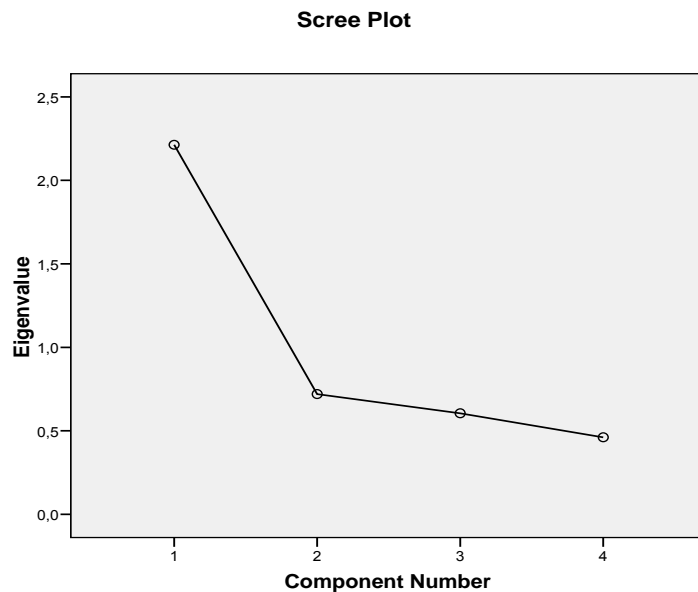
Tabela 4.1: Dejavniki strahu pred izgubo zaposlitve (SJM 2005/1)

<i>neodvisne spremenljivke:</i>	<i>stand. reg. koef. (β)</i>
Izobrazba	-0,034
Privatni sektor (dih.)	0,037
Srednja generacija (dih.)	0,117 **
Materialni položaj	-0,188 **
$R^2 = 0,049$	
$F = 7,496 **$	
Legenda: * $0,1 < \text{sig} < 0,5$	
** $\text{sig} < 0,01$	

4.3 DEJAVNIKI PRIPRAVLJENOSTI NA SPREMEMBE

Za preizkus hipoteze sem morala najprej pripraviti spremenljivko, saj je bila le ta merjena z več indikatorji. Slednje je tudi razlog, da sem uporabila metodo glavnih komponent. Grafikon lastnih vrednosti (glej Sliko 4.1) pokaže, da je model proučevanja enodimenzionalen. Metoda glavnih komponent je razkrila eno komponento. Rezultat metode glavnih komponent pokaže, da je najpomembnejša prva glavna komponenta, ki pojasni kar 55,331 celotne variabilnosti izmerjenih spremenljivk.

Slika 4.1: Grafikon lastnih vrednosti.

S pomočjo metode glavnih komponent sem dobila eno odvisno spremenljivko imenovano pripravljenost na spremembe, s pomočjo katere sem lahko izvedla linearno regresijo.

Znotraj linearne regresije F statistika pove ali je regresijski model statistično značilen. V primeru odvisne spremenljivke pripravljenosti na spremembe je model statistično značilen, kar pomeni, da vsaj ena od neodvisnih spremenljivk vpliva na odvisno (glej Tabelo 4.2).

V spodnji Tabeli 4.2. (glej tudi prilogo C) vidimo, da v primeru pripravljenosti na spremembe, neodvisne spremenljivke pojasnijo 6,5% variance odvisne spremenljivke. V primeru odvisne spremenljivke pripravljenosti na spremembe, obstaja med odvisno in neodvisno spremenljivko ena statistično značilna povezava. Rezultat standardiziranega regresijskega koeficienta je pokazal, da je neodvisna spremenljivka izobrazba statistično značilno povezana z odvisno spremenljivko pripravljenosti na spremembe. To pomeni, da tisti, ki so bolj izobraženi se bolj strinjajo glede pripravljenosti na spremembe, se pravi so se bolj pripravljeni prilagoditi, sprejeti slabše delovne pogoje ali se celo preseliti. S pomočjo dobljenih rezultatov ničelno domnevo (H_0) zavrnem in sprejemem osnovno (H_1), torej vsaj ena od neodvisnih spremenljivk statistično značilno vpliva na odvisno spremenljivko.

Rezultati linearne regresije standardiziranega regresijskega koeficienta (β) so vidni v spodnji Tabeli 4.2.

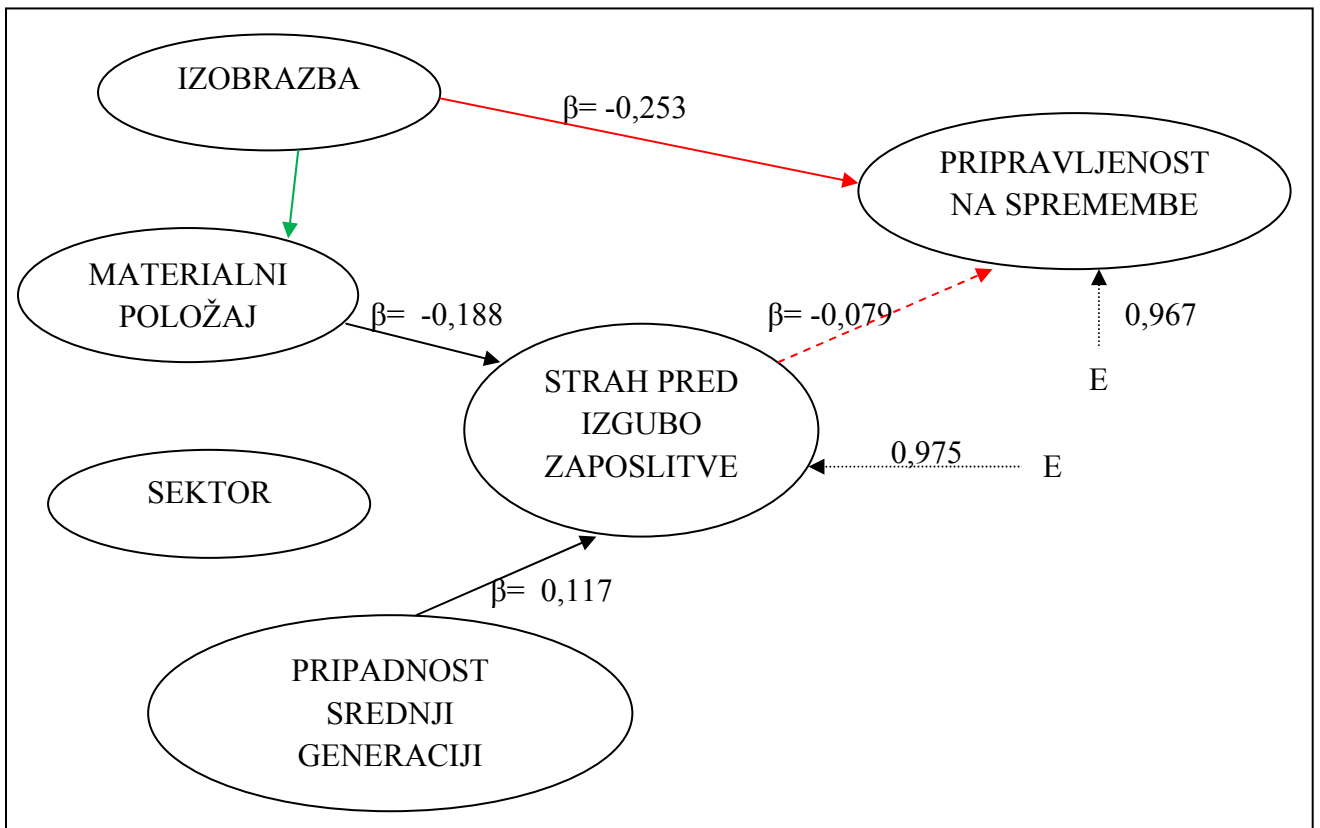
Tabela 4.2: Dejavniki pripravljenosti na spremembe (SJM 2005/1)

<i>neodvisne spremenljivke:</i>	<i>stand. reg. koef. (β)</i>
Strah	-0,079
Izobrazba	-0,253**
Srednja generacija (dih.)	0,009
Materialni položaj	-0,041
$R^2 = 0,065$	
F = 9,331**	
Legenda: * 0,1 < sig < 0,5	
** sig < 0,01	

4.4 OVREDNOTENJE REZULTATOV Z VIDIKA POSTAVLJENIH HIPOTEZ

Z dobljenimi rezultati linearne regresije lahko trdimo da na strah pred izgubo zaposlitve vplivata samo materialni položaj in generacija. To povezavo vidimo na spodnji sliki 4.2, če sledimo črnim puščicam. V kolikor na spodnji sliki sledimo rdečim puščicam, vidimo, da na pripravljenost na spremembe vpliva le izobrazba, strah pa vpliva le v najmanjši meri, saj je vrednost standardiziranega regresijskega koeficienta nizka. Rezultati linearne regresije so nas pripeljali do še ene ugotovitve, ki pravi, da je med izobrazbo in materialnim položajem visoka korelacija. Vrednost korelacijskega koeficienta je pozitivna, kar pomeni, da se ob večanju ene spremenljivke, posledično večja tudi druga. Sklepamo torej, da imajo višje izobraženi tudi višji materialni položaj, to nam kaže zelena puščica na spodnji Sliki 4.2 (glej tudi prilogo C).

Slika 4.2: Dobljeni model proučevanja.

5 SKLEP

Brezposelnost je eden temeljnih problemov današnje družbe. Glede na to, da obdobje recesije ne prinaša nič dobrega na tem področju, je strah pred izgubo zaposlitve med zaposlenimi vse pogostejši. Vse več ljudi skrbi, da bodo izgubili zaposlitev. Posledica strahu je tudi manjša storilnost delavcev, kar je za podjetja precej slabo. Ugotovila sem, da na strah pred izgubo zaposlitve vplivata dva faktorja, to sta materialni položaj in starost. To pomeni, da imajo ljudje z boljšim materialnim položajem manj strahu pred izgubo zaposlitve. Ravno nasprotno pa imajo več strahu posamezniki, ki so vključeni v srednjo generacijo (36-50 let). Ta podatek lahko potrdim tudi s teoretičnim delom, kjer sem navedla ugotovitve telefonske ankete, ki so jo izvedli na Fakulteti za uporabne družbene študije.

Da bi se izognili brezposelnosti, moramo biti pripravljeni tudi na spremembe, ki nam jih nudijo delodajalci. Te spremembe se kažejo v naslednjih izzivih: sprejeti delo, ki zahteva nove veščine in znanja, sprejeti nižji položaj, ki prinaša tudi nižji dohodek, sprejeti začasno zaposlitev ali celo sprejeti delo v oddaljenem kraju. Na te spremembe pa vplivajo različni dejavniki med katerimi imata največji vpliv izobrazba in strah pred izgubo zaposlitve. Ugotovila sem, da so tisti, ki imajo nižjo izobrazbo in večji strah pred izgubo zaposlitve manj pripravljeni na spremembe.

Glede na dobljene rezultate kontingenčne tabele in linearne regresije lahko opredelim postavljeni hipotezi, ki temeljita na individualni ravni. Z analizo rezultatov sem ugotovila, da na individualni ravni na strah pred izgubo zaposlitve vpliva le materialni položaj in generacija. To pa ni v skladu s postavljeno hipotezo **H1**: *Na strah pred izgubo zaposlitve vpliva starost, izobrazba, sektor in lastnina oz. materialni položaj*, kar pomeni, da sem to hipotezo zavrnila. Analiza rezultatov me je pripeljala tudi do ugotovitve, da na pripravljenost na spremembe vpliva le izobrazba. Tudi v tem primeru sem hipotezo **H2**: *Na pripravljenost na spremembe vpliva starost, strah, izobrazba in lastnina oz. materialni položaj*, zavrnila. Z analizo dobljenih rezultatov in ovrednotenjem postavljenih hipotez se lahko sedaj oprem tudi na ugotovitve analize raziskave Fakultete za uporabne družbene študije v Novi gorici, ki sem jo opredelila v teoretičnem okviru diplomske naloge.

V teoretičnem delu sem opredelila pomen socialne države in navedla nekaj smernic Evropske unije. Socialna politika naj bi zagotovila pomoč tistim, ki so tega resnično potrebni. Iz

teoretičnega dela je razvidno, da imajo dobro socialno politiko Skandinavske države, kar pa je tudi razlog, da je v teh državah strah pred izgubo zaposlitve najmanjši. V državah Vzhodne Evrope je situacija ravno obratna. Slovenijo sem na makro družbeni ravni umestila v okvir Evropskih držav. Ugotovila sem, da se med 20. Evropskimi državami nahajamo šele na 16. mestu. Glede na to, da je bilo v času raziskave, leta 2005, v Sloveniji dokaj nizka stopnja brezposelnosti, ni povsem jasno zakaj se nahajamo na dnu lestvice. Eden od vzrokov je verjetno posledica šibke gospodarske rasti v tem letu. Na vrhu lestvice se pričakovano nahajajo Skandinavske države, ki predstavljajo uspešno velikosocialno državo.

6 LITERATURA

- Della Porta, Donatella. 2003. *Temelji politične znanosti*. Ljubljana: Sophia.
- Drobnič, Sonja. 1996. Dinamika na trgu delovne sile: dejavniki prehoda iz stanja brezposelnosti. V *Kakovost življenja v Sloveniji*, ur. Ivan Svetlik, 121-141. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Haralambos, Michael in Martin Holborn. 1999. *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.
- Jenko, Gregor. 2009. *Kako se soočiti z izgubo zaposlitve?* Dostopno prek: <http://cekin.si/clanek//strokovnjaki/kako-se-soocati-z-izgubo-zaposlitve.html> (26. marec 2009).
- Kenda, Albina. 2007. *Anketna brezposelnost*. Dostopno prek: <http://www.finance.si/slovar.php?mode=show&id=178775> (22. april 2009).
- Kropivnik, Samo, Tina Kogovšek in Meta Gnidovec, ur. 2006. *Analize podatkov z SPSS-om 12.0*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Layard, Richard. 1997. Preventing long-term unemployment: an economic analysis. V *Unemployment policy*, ur. Dennis J. Snower in Guillermo de la Dehesa, 333-356. Great Britain: Cambridge University Press.
- Lukić, Aleksander. 2009. *Strah nas je za službo*. Dostopno prek: <http://www.zurnal24.si/cms/novice/slovenija/index.html?id=103140> (22. junij 2009).
- Macionis, John J. in Ken Plummer. 2005. *Sociology: A global introduction*. Velika Britanija: Pearson – Prentice Hall.
- Milovanovič, Tanja. 2008. *Kako ravnati, če izgubite službo?* Dostopno prek: http://www.mojeviro.si/225288/Kako_ravnati_%E8e_izgubite_slu%BEbo (4. maj 2009).
- Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. 2006. *Sodobna socialna država*. Dostopno prek: http://www.slovenijajutri.gov.si/uploads/tx_publicacije/sodobna_socialna_drzava.pdf (11. maj 2009).
- *Skandinavski socialni model je mit*. 2007. Dostopno prek: http://www.ednevnik.si/entry.php?w=alter&e_id=21600 (7. april 2009).

- *Slovensko predsedstvo Evropske unije*. 2008. Dostopno prek: http://www.eu2008.si/si/Policy_Areas/Employment_Social_Policy_Health_and_Consumer_Affairs/Employment.html (15. junij 2009).
- STA. 2005. Skandinavski socialni model primeren za kontinentalno Evropo. *Mladina*, 12. julij. Dostopno preko: http://www.mladina.si/dnevnik/12-07-2005-skandinavski_socialni_model_primeren_za_kontinentalno_evropo/ (22. junij 2009).
- *Statistične analize*. Dostopno prek: http://www.gfk.si/3_4_stat_anal.php (10. maj 2009)
- Svetlik, Ivan. 1985. *Brezposelnost in zaposlovanje*. Ljubljana: Delavska enota.
- --- 1992. Na prehodu. V *Zaposlovanje – perspektive, priložnosti, tveganja*, ur. Vlasta Vičič, 10-18. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Tajnikar, Maks. 2004. *Socialna država – za kakšno ceno?* Dostopno prek: http://www.forum21.si/uploads/events/omizje_socdrz_zakljucki.pdf?file=uploads/events/omizje_socdrz_zakljucki.pdf (11. maj 2009).
- Toš, Niko. 2005. *Mednarodna raziskava stališča o delu*. Dostopno prek: <http://www.adp.fdv.uni-lj.si/opisi/sjm051/> (25. marec 2009).
- Trbanc, Martina. 1994. Ocene mesečnih stopenj brezposelnosti po kriterijih Mednarodne organizacije dela. V *Zaposlovanje: približevanje Evropi*, ur. Pirher Sonja in Ivan Svetlik, 57-80. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Trebše, Mirjam. 2006. Analiza dobrih in slabih praks na področju kolektivnih odpustov v RS. *Industrijska demokracija* (9). Dostopno prek: http://www.profil.si/docs/Profil_v_medijih/Industrijska_demokracija.pdf (21. april 2009).
- Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. *Brezposelnost*. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/slo/Dejavnost/StatisticniPodatki/AnketaODElSili/brezposelnost.htm> (23. april 2009).

7 PRILOGE

7.1 Priloga A: Kontingenčne tabele.

a) Izpis iz outputa za Crosstabs za primer **izobrazbe**:

rekodirana 125 * rekodirana izobrazba Crosstabulation

			rekodirana izobrazba			Total
			(ne)dokončana osnovna, strokovna, srednja	dokončana 4- letna srednja, višja	dokončana visoka, fakulteta, akademija	
rekodirana 125	me skrbi	Count	32	151	35	218
		% within rekodirana izobrazba	50,0%	44,3%	35,4%	43,3%
	me ne skrbi	Count	32	190	64	286
		% within rekodirana izobrazba	50,0%	55,7%	64,6%	56,7%
Total		Count	64	341	99	504
		% within rekodirana izobrazba	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Hi-kvadrat testi

	Value	df	Asymp. Sig. (2- sided)
Pearson Chi-Square	3,851 ^a	2	,146
Likelihood Ratio	3,888	2	,143
Linear-by-Linear Association	3,731	1	,053
N of Valid Cases	504		

a. 0 celic (,0%) ima pričakovano stopnjo manj kot 5. Minimalna pričakovana stopnja je 27,68.

b) Izpis iz outputa za crosstabs za primer **sektor**:

rekodirana 125 * rekodiran 710 Crosstabulation

			rekodiran 710			Total
			javni sektor	privatni sektor	samozaposlen	
rekodirana 125	me skrbi	Count	85	118	13	216
		% within rekodiran 710	43,1%	43,7%	37,1%	43,0%
	me ne skrbi	Count	112	152	22	286
		% within rekodiran 710	56,9%	56,3%	62,9%	57,0%
Total		Count	197	270	35	502
		% within rekodiran 710	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Hi-kvadrat testi

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	,546 ^a	2	,761
Likelihood Ratio	,553	2	,759
Linear-by-Linear Association	,119	1	,730
N of Valid Cases	502		

a. 0 celic (,0%) ima pričakovano stopnjo manj kot 5. Minimalna pričakovana stopnja je 15,06.

c) Izpis iz outputa za crosstabs za primer **starosti**:

rekodirana 125 * starost Crosstabulation

			starost			Total
			18-35 let	36-50 let	51 let in več	
rekodirana 125	me skrbi	Count	74	111	33	218
		% within starost	41,1%	48,9%	33,7%	43,2%
	me ne skrbi	Count	106	116	65	287
		% within starost	58,9%	51,1%	66,3%	56,8%
Total		Count	180	227	98	505
		% within starost	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Hi-kvadrat testi

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	6,950 ^a	2	,031
Likelihood Ratio	7,015	2	,030
Linear-by-Linear Association	,482	1	,487
N of Valid Cases	505		

- a. 0 celicls (,0%) ima pričakovano stopnjo manj kot 5. Minimalna pričakovana stopnja je 42,30.

7.2 Priloga B: Metode glavnih komponent.

Izpis iz outputa za metodo glavnih komponent:

Skupna razložena varianca

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	2,213	55,331	55,331	2,213	55,331	55,331
2	,720	18,006	73,337			
3	,605	15,132	88,468			
4	,461	11,532	100,000			

Povzetek metod: Analiza glavnih komponent.

Faktorska matrika^a

	Component
	1
sprejeti začasno zaposlitev	,813
sprejeti nižji položaj za nižje plačilo	,755
sprejeti delo v oddaljenem kraju	,738
sprejeti delo, ki zahteva nova znanja	,662

Povzetek metod: Analiza glavnih komponent.

- a. 1 izločena komponenta.

7.3 Priloga C: Linearna regresija.

a) Izpis outputa za linearno regresijo odvisne spremenljivke **strah**:

Opisne statistike

	Mean	Std. Deviation	N
nova 125	2,18	1,046	501
privatni sektor	,54	,499	501
srednja generacija	,45	,498	501
izobrazba	4,96	1,746	501
lastnina	6,11	2,233	501

Povzetek modela^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,239 ^a	,057	,049	1,020

a. Prediktor: (Konstanta), lastnina, privatni sektor, srednja generacija, izobrazba

b. Odvisna spremenljivka: nova 125

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	31,193	4	7,798	7,496	,000 ^a
	Residual	515,996	496	1,040		
	Total	547,190	500			

a. Prediktor: (Konstanta), lastnina, privatni sektor, srednja generacija, Izobrazba

b. Odvisna spremenljivka: nova 125

Koefficienti^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	95% Confidence Interval for B	
		B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound
1	(Constant)	2,664	,182		14,661	,000	2,307	3,021
	privatni sektor	,078	,092	,037	,849	,396	-,103	,259
	srednja generacija	,246	,092	,117	2,680	,008	,066	,427
	Izobrazba	-,020	,027	-,034	-,740	,459	-,074	,034
	lastnina	-,088	,021	-,188	-4,110	,000	-,130	-,046

a. Odvisna spremenljivka: nova 125

Korelacije

		nova 125	privatni sektor	srednja generacija	Izobrazba	lastnina
Pearson Correlation	nova 125	1,000	,035	,123	-,093	-,203
	privatni sektor	,035	1,000	-,058	-,097	-,005
	srednja generacija	,123	-,058	1,000	,000	-,042
	Izobrazba	-,093	-,097	,000	1,000	,296
	lastnina	-,203	-,005	-,042	,296	1,000
Sig. (1-tailed)	nova 125		,220	,003	,019	,000
	privatni sektor	,220		,096	,015	,457
	srednja generacija	,003	,096		,498	,171
	Izobrazba	,019	,015	,498		,000
	lastnina	,000	,457	,171	,000	
N	nova 125	501	501	501	501	501
	privatni sektor	501	501	501	501	501
	srednja generacija	501	501	501	501	501
	Izobrazba	501	501	501	501	501
	lastnina	501	501	501	501	501

b) Izpis outputa za linearno regresijo odvisne spremenljivke **spremembe**

Opisne statistike

	Mean	Std. Deviation	N
pripravljenost na spremembe	2,54	,857	478
srednja generacija	,45	,498	478
Izobrazba	4,99	1,754	478
lastnina	6,16	2,224	478
rekodirana125	2,19	1,043	478

Povzetek modela^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,270 ^a	,073	,065	,829

a. Prediktor: (Konstanta), rekodirana125, Izobrazba, srednja generacija, lastnina

b. Odvisna spremenljivka: pripravljenost na spremembe

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	25,640	4	6,410	9,331	,000 ^a
	Residual	324,938	473	,687		
	Total	350,577	477			

a. Prediktor: (Konstanta), rekodirana125, Izobrazba, srednja generacija, lastnina

b. Odvisna spremenljivka: pripravljenost na spremembe

Koeficienti^a

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	95% Confidence Interval for B	
	B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound
1 (Constant)	3,392	,175		19,403	,000	3,048	3,735
srednja generacija	,015	,077	,009	,196	,845	-,136	,166
Izobrazba	-,123	,023	-,253	-5,420	,000	-,168	-,079
lastnina	-,016	,018	-,041	-,863	,389	-,052	,020
rekodirana125	-,065	,037	-,079	-1,730	,084	-,139	,009

a. Odvisna spremenljivka: pripravljenost na spremembe

Korelacije

		pripravljenost na spremembe	srednja generacija	Izobrazba	lastnina	rekodirana125
Pearson Correlation	pripravljenost na spremembe	1,000	,001	-,258	-,103	-,047
	srednja generacija	,001	1,000	-,002	-,031	,125
	Izobrazba	-,258	-,002	1,000	,311	-,089
	lastnina	-,103	-,031	,311	1,000	-,210
	rekodirana125	-,047	,125	-,089	-,210	1,000
Sig. (1-tailed)	pripravljenost na spremembe		,494	,000	,012	,154
	srednja generacija	,494		,482	,249	,003
	Izobrazba	,000	,482		,000	,026
	lastnina	,012	,249	,000		,000
	rekodirana125	,154	,003	,026	,000	
N	pripravljenost na spremembe	478	478	478	478	478
	srednja generacija	478	478	478	478	478
	Izobrazba	478	478	478	478	478
	lastnina	478	478	478	478	478
	rekodirana125	478	478	478	478	478

7.4 Priloga D: Slovenija v okviru Evropskih držav.

Odstotek anketirancev Evropskih držav, ki jih izguba zaposlitve skrbi:

Strah pred izgubo zaposlitve	Skrbi me
FLA-Flanders	9,4
IE-Ireland	10,4
FI-Finland	10,4
DK-Denmark	11
SE-Sweden	16,5
NO-Norway	16,9
CY-Cyprus	18,4
CH-Switzerland	19,8
GB-Great Britain	21,5
HU-Hungary	21,7
FR-France	27,1
DE-W-Germany-West	29,8
PT-Portugal	34
CZ-Czech Republic	34,2
DE-E-Germany-East	41,4
SI-Slovenia	43,2
ES-Spain	45,4
RU-Russia	49,2
LV-Latvia	58
BG-Bulgaria	61,9